

ДИДАКТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

У статті визначено дидактичні передумови формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму. Встановлено, що оволодіння зазначеною компетентністю повинно базуватись на положеннях особистісно орієнтованого, компетентнісного та професійно орієнтованого підходів. Обґрунтовано, що в процесі навчання потрібно враховувати дидактичні (наочності, свідомості, творчості, активності, систематичності і послідовності, розвивального навчання, науковості, врахування індивідуальності студентів, доступності), загальні методичні (комунікативності, домінувальної ролі вправ, автономії, автентичності), спеціальні методичні (диференціації та інтеграції формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні з іншими компонентами англомовної комунікативної компетентності, інтеграції з дисциплінами фаху) принципи.

Ключові слова: *дидактичні передумови, професійно орієнтована англомовна компетентність у монологічному мовленні, майбутні фахівці сфери туризму, підходи, принципи.*

У зв'язку з необхідністю економічного розвитку країни, оптимальної презентації її на міжнародній арені виникає потреба в ефективному розвитку найбільш перспективних галузей, однією з яких є туристична. Підвищення вимог до якості послуг в туристичній сфері, необхідність виходу вітчизняних компаній на міжнародні світові ринки зумовлюють необхідність підготовки фахівців із рівнем володіння іноземними мовами, достатніми для успішної реалізації власних професійних обов'язків. Серед іноземних мов чільне місце

посідає англійська як мова міжнародного спілкування. Тому перед навчальними закладами, які здійснюють підготовку фахівців туристичної сфери, постає завдання забезпечення належного рівня сформованості у випускників англomовної комунікативної компетентності. Міжкультурна професійно орієнтована комунікація передбачає різні форми спілкування, у тому числі й усні, зокрема, презентації, усні доповіді на прес-конференціях, під час проведення рекламних акцій, на семінарах, круглих столах тощо. Тому важливим для фахівців сфери туризму є оволодіння англomовною компетентністю в монологічному мовленні.

На сучасному етапі існує низка досліджень щодо професійної підготовки фахівців сфери туризму (Є. О. Алілуйко, І. В. Зоріна, В. О. Квартальнова, В. К. Федорченко, Л. В. Щербак та ін.). Проблема навчання іншомовного професійно орієнтованого усного спілкування доволі ґрунтовно представлена в сучасній науковій літературі (Ю. С. Авсюкевич, Л. В. Бондар, О. В. Ващило, Я. О. Дьячкова, Л. О. Максименко, В. В. Черниш та ін.). У наукових доробках перелічених дослідників професійно орієнтоване навчання аналізується з урахуванням специфіки фаху, типових сфер і ситуацій спілкування, професійних ролей, відповідно дібраного мовного та мовленнєвого матеріалу. Різні аспекти іншомовної підготовки фахівців сфери туризму досліджували Я. В. Окопна (формування німецькомовної компетентності в говорінні й письмі), М. М. Митник (навчання іншомовної професійної презентації), А. Ю. Чуфарлічева (навчання створення англomовних туристичних проєктів). Однак, актуальним і недостатньо вирішеним залишається питання розробки ефективної методики формування професійно орієнтованої англomовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців туристичної галузі із застосуванням сучасних засобів. Одним із напрямів розв'язання цієї проблеми є вирішення питання щодо дидактичних передумов формування зазначеної компетентності.

Мета статті – визначити дидактичні передумови формування професійно орієнтованої англomовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму.

Перш за все потрібно визначити підходи, на які доцільно опиратись при навчанні монологу англійською мовою. Існують різні трактування терміну «підхід до навчання». Уперше він був уведений англійським методистом А. Ентоні для позначення ключових положень, які доцільно використовувати при дослідженні мови та способів оволодіння нею [3, с. 35]. Підхід є методологічною основою, яка характеризує погляди на предмет навчання (мову) та можливість оволодіння ним у процесі навчання [17, с. 95]; світоглядною категорією, яка відображає соціальну установку суб'єктів навчання як носіїв суспільної свідомості, глобальну і системну організацію і самоорганізацію освітнього процесу, яка включає всі його компоненти, в тому числі суб'єктів педагогічної взаємодії (студента та викладача) [4, с. 75]; стратегією навчання і найзагальнішою концептуальною позицією (в її основі лежить одна базова ідея) [11, с. 189]; домінантною ідеєю, яка є стрижнем будь-якого методу навчання, компонент методу [18]. Погоджуємось з В. В. Черниш, щодо існуючої дискусійності в трактуванні співвідношення підходу й методу [14, с. 60], а відтак і терміну «підхід» загалом. У дослідженні ми розглядаємо підхід як концептуальну ідею, покладену в основу певної методики (у нашому випадку – методики формування англomовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму

Серед сучасних підходів ми зосередимось на особистісно орієнтованому, компетентнісному та професійно орієнтованому, які, на нашу думку, є найбільш релевантними тематиці нашого дослідження.

В основі особистісно орієнтованого підходу лежить ідея пріоритетності розвитку і самореалізації особистості студента, задоволення його освітніх, професійних, культурних потреб тощо [10, с. 214], урахування його інтересів. Втілення окреслених ідей можливе за умови використання сучасних методів, технологій та засобів навчання, а також індивідуалізації навчального процесу. Як справедливо зазначає Л. М. Овсієнко, змісту навчання властивий особистісний компонент, який забезпечує розвиток рефлексивних здібностей, оволодіння способами саморегуляції, самовдосконалення [10, с. 214]. Іншими словами, емоційний та соціальний розвиток, на якому зосереджується увага,

спричиняють розвиток інтелектуальний, адже студенти краще розуміють, запам'ятовують те, що викликає інтерес, позитивні емоції. У результаті відбувається розвиток особистості в цілому: як її «некогнітивних аспектів (емоційних характеристик, волі тощо), так і інтелектуальних (когнітивних), які проявляються, в першу чергу, в мові і досліджуються через мову» [3, с. 39].

Важливим у контексті нашого дослідження є компетентнісний підхід, який фактично змінив вектор освіти у напрямку до оволодіння відповідними компетентностями. Основними особливостями компетентнісного підходу у контексті тематики нашого дослідження слід вважати зміщення акцентів з поінформованості суб'єктів навчання на їх здатність здійснювати ефективну комунікацію в межах професійної тематики і досягати комунікативних і професійних цілей.

У сучасній методиці компетентність трактують як сукупність знань, навичок та вмінь, які формуються в процесі вивчення дисципліни, а також здатність виконувати ту чи іншу діяльність на основі набутих знань, навичок та вмінь [16, с. 118].

Існують різні погляди щодо компонентного складу іншомовної комунікативної компетентності. Зокрема, дослідники розглядають її як сукупність: лінгвістичної (лексичної, граматичної, семантичної, фонологічної, орфографічної, орфоепічної), соціолінгвістичної і прагматичної (дискурсивної, функціональної, програмування мовлення) компетентностей [2, с. 108-123]; лінгвістичної, соціолінгвістичної, дискурсивної, стратегічної, соціокультурної та соціальної компетентностей [5, с. 29]; мовної, мовленнєвої, соціокультурної компетентностей [13, с. 9]; мовленнєвих (в аудіюванні, говорінні (діалогічне та монологічне мовлення), читанні, письмі), мовних (лексичної, граматичної, фонетичної), лінгвосоціокультурної (соціальної, соціолінгвістичної, соціокультурної) та навчально-стратегічної компетентностей [8, с. 15].

Саме останній компонентний склад часто визнається вітчизняними методистами як найбільш обґрунтований. Ми теж базуватимемось на ньому, оскільки вважаємо, що він найбільш точно відображає усі складові англomовної комунікативної компетентності, які є взаємопов'язаними між собою.

Враховуючи визначення в сучасній науковій літературі [12, с. 65; 14, с. 64], під професійно орієнтованою англомовною компетентністю в монологічному мовленні розуміємо здатність особистості успішно організовувати свою усномовленнєву англомовну діяльність у монологічній формі, вибирати адекватні ситуації вербальні та невербальні засоби з метою реалізації комунікативних і професійних завдань.

До структури англомовної компетентності в монологічному мовленні відносять знання, вміння та комунікативні здібності [3, с. 72]. Серед знань виділяють декларативні (знання теорії, наприклад, мовні особливості інформувальних типів монологу) та процедурні (як виконувати певну діяльність, наприклад, починати презентацію). Перефразовуючи визначення С. Ф. Шатілова [15, с. 81], у контексті тематики нашого дослідження під мовленнєвим монологічним умінням розуміємо уміння логічно, послідовно, зв'язно, повно, комунікативно, професійно вмотивовано та достатньо правильно в мовному плані користуватися іншомовними засобами з метою висловлення думок під час говоріння. Прикладом мовленнєвого уміння може слугувати вміння висловлюватися спонтанно та досить швидко на основі підготовленого тексту [3, с. 498]. До комунікативних здібностей відносять внутрішню мотиваційну готовність до реалізації монологічного мовлення, здатність орієнтуватися в ситуації тощо [7, с. 343]. Аналіз сучасної літератури свідчить про доцільність конкретизації змісту англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму. Однак, оскільки метою нашої статті є визначення дидактичних передумов формування зазначеної компетентності, дослідження її змісту буде предметом наших подальших наукових розвідок.

Ще одним підходом, на який ми опиратимемось у нашому дослідженні, є професійно орієнтований, який передбачає: професійну спрямованість навчального процесу, зокрема, урахування вимог до фахівця сфери туризму та специфіки галузі при визначенні змісту формування англомовної компетентності в монологічному мовленні (сфери, ситуації спілкування, теми, проблеми, тексти, лінгвосоціокультурний та мовний матеріал, навчальні та

комунікативні стратегії, мовленнєві та лінгвосоціокультурні вміння, мовні навички), відбір релевантних засобів тощо.

Таким чином, ми визначили, що в основі методики формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму повинні бути покладені, перш за все, положення особистісно орієнтованого, компетентнісного та професійно орієнтованого підходів.

Для всебічного аналізу дидактичних передумов дослідження необхідно проаналізувати принципи, на які доцільно опиратися при розробці відповідної методики.

У сучасній науці існує низка дидактичних принципів навчання, які є універсальними і дотримання яких сприяє ефективності навчального процесу: наочності, свідомості, творчості, активності, систематичності і послідовності, розвивального навчання, науковості, врахування індивідуальності учнів, доступності та ін. Не заперечуючи їх доречності і для нашого дослідження, вважаємо, однак, що при побудові навчального процесу потрібно враховувати також методичні принципи, які відображають певну специфіку фаху, майбутні професійні вимоги, особливості організації навчального процесу. Методичні принципи формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму поділяємо на загальні та спеціальні. До загальних відносимо [7, с. 114–121]:

- принцип комунікативності (побудова процесу навчання як моделі процесу реалізації реальної комунікації майбутніх фахівців сфери туризму, комунікативно спрямоване (тобто у процесі мовленнєвого спілкування) формування відповідних навичок);

- принцип домінувальної ролі вправ (розробка і застосування ефективної підсистеми вправ для формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму);

- принцип автономії (забезпечення умов та цілеспрямований розвиток автономії студентів, їхньої готовності та здатності до самостійного

удосконалення здобутих знань, навичок та вмінь відповідно до індивідуальної мети);

- принцип автентичності (використання як власне автентичних текстів (створених носіями мови для носіїв мови в реальних умовах спілкування [9, с. 14]), так і методично автентичних текстів (продукованих носіями мови спеціально для навчальних цілей чи автентичних текстів, що зазнали методичної обробки без порушення їхньої автентичності [6, с. 78]), застосування автентичних навчальних ситуацій).

До спеціальних методичних принципів відносимо ті, які відображають власне специфіку суб'єкта та об'єкта навчання. Одним із них є принцип диференціації та інтеграції формування професійно орієнтованої англomовної компетентності в монологічному мовленні з іншими компонентами англomовної комунікативної компетентності. Як і О. В. Вацило вважаємо, що диференціація реалізується шляхом виконання спеціальних вправ для формування окремих навичок, умінь, розроблених з урахуванням відповідних механізмів [1, с. 24]. Інтеграція відбувається на подальших етапах і передбачає формування компетентності в монологічному мовленні у тісному взаємозв'язку з іншими видами мовленнєвої діяльності, аспектами мови, лінгвосоціокультурною та навчально-стратегічною компетентністю. Наприклад, навчання монологічного мовлення можна здійснювати із залученням друкованих текстів (читання) чи аудіотекстів (аудіювання), які слугують джерелом інформації чи моделлю для побудови студентами власних монологічних висловлювань. Зв'язок із письмом реалізується шляхом включення до процесу оволодіння монологічним мовленням письмових завдань. Про зв'язок з аспектами мови свідчить необхідність оволодіння студентами для ефективного висловлювання власних думок лексичною, граматичною та фонетичною компетентностями.

Ефективна реалізація монологічного висловлювання можлива лише за умови здатності і готовності студентів до іншомовного міжкультурного спілкування, що є характеристикою лінгвосоціокультурної компетентності. У її складі виділяють соціолінгвістичну (здатність вибирати, використовувати і

розуміти мовні та мовленнєві засоби іншомовного спілкування з національно-культурною семантикою відповідно до контексту), соціокультурну (здатність набувати загальнокультурних, країнознавчих, лінгвокраїнознавчих, соціокультурних і міжкультурних знань про країну і використовувати їх для досягнення комунікативних і професійних цілей), соціальну (здатність вступати у комунікативні стосунки з представниками інших країн) [7, с. 425–430]. Специфіка роботи фахівців сфери туризму передбачає міжкультурне спілкування із зарубіжними клієнтами, партнерами, а отже і зумовлює навчання монологу у взаємозв'язку із формуванням в студентів лінгвосоціокультурних знань та вмінь.

Ефективне формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні студентів неможливе без оволодіння ними навчальними та комунікативними стратегіями, що позитивно впливають на процес навчання та можуть значно покращити процес комунікації.

На рис. 1 схематично зображено структуру професійно орієнтованої іншомовної компетентності в монологічному мовленні (ММ) та її взаємозв'язок з іншими компонентами англомовної комунікативної компетентності.

Ще одним спеціальним методичним принципом є принцип інтеграції з дисциплінами фаху, який передбачає урахування змісту фахових предметів, відображення його в моделі навчання (наприклад, при визначенні тематики занять), підсистемі вправ; співпрацю з викладачами відповідних кафедр.

Таким чином, формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму повинно базуватись на положеннях особистісно орієнтованого, компетентнісного та професійно орієнтованого підходів. Визначено, що у процесі навчання потрібно враховувати дидактичні принципи, які є універсальними і дотримання яких сприяє ефективності навчального процесу (наочності, свідомості, творчості, активності, систематичності і послідовності, розвивального навчання, науковості, врахування індивідуальності учнів, доступності), загальні методичні принципи (комунікативності, домінувальної ролі вправ, автономії, автентичності), спеціальні методичні принципи, що

відображають власне специфіку суб'єкта та об'єкта навчання (диференціації та інтеграції формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні з іншими компонентами англомовної комунікативної компетентності, інтеграції з дисциплінами фаху).

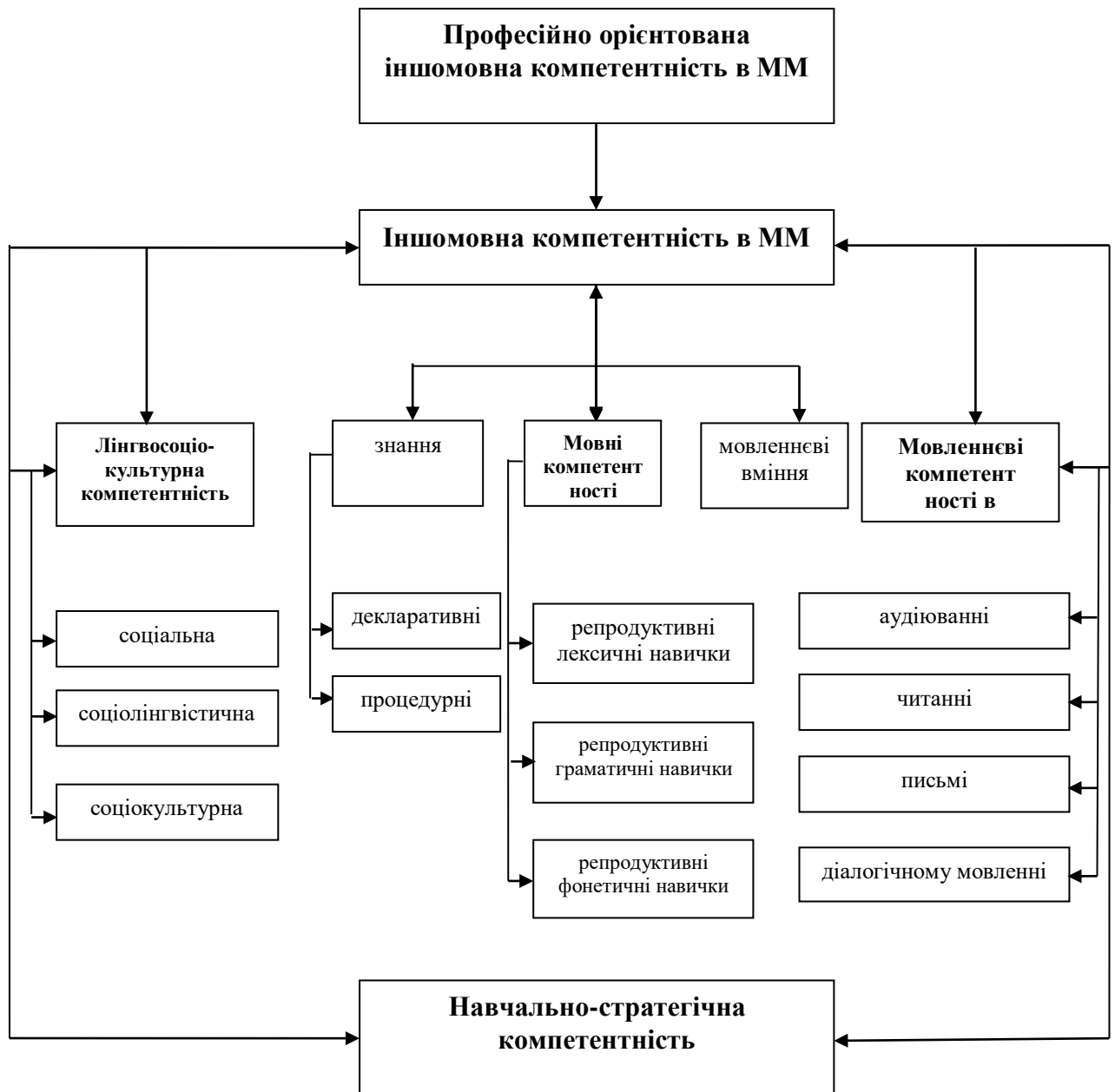

Рис. 1. Структура професійно орієнтованої іншомовної компетентності в монологічному мовленні, її взаємозв'язок з іншими компетентностями.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у визначенні змісту формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму та розробці відповідної підсистеми вправ.

Література:

1. Вацило О. В. Модель організації навчання монологічного мовлення майбутніх інженерів-механіків з використанням інформаційної технології підкатів / О. В. Вацило // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – 2015. – №131. – С. 23–28.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [пер. з англ. О. М. Шерстюк] ; наук. ред. укр. вид-ня С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Задорожна І. П. Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англomовною комунікативною компетенцією : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Задорожна Ірина Павлівна. — К., 2012. — 770 с.
4. Зимняя И. А. Педагогическая психология : [учеб. для вузов] / Ирина Алексеевна Зимняя. – М.: Логос, 2001. – 384 с.
5. Колесникова И. Л. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков / И. Л. Колесникова, О. А. Долгина. – СПб. : Изд-во «Русско-Балтийский информационный центр «БЛИЦ»», «Cambridge University Press», 2001. – 224 с.
6. Мацнєва О. А. Навчання майбутніх учителів аудіювання англійського мовлення з національними та регіональними типами вимови : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Мацнєва Оксана Анатоліївна. — К., 2009. — 261 с.
7. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : [підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів] / [Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін.] ; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. — К. : Ленвіт, 2013. — 590 с.
8. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу / Софія Юріївна Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 11-17.
9. Носонович Е. В. Методическая аутентичность в обучении иностранным языкам / Е. В. Носонович // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 1. – С. 11–16.

10. Овсієнко Л. М. Дидактичні засади формування культури фахового спілкування майбутніх менеджерів із туризму / Л. М. Овсієнко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2015. – Випуск 57. – С. 213-216.

11. Окопна Я. В. Сучасні підходи до формування професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності майбутніх туристичних менеджерів / Я. В. Окопна // Наукові записки НДУ імені М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2014. – № 1. – С. 186–192.

12. Плужник И. Л. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции студентов гуманитарного профиля в процессе профессиональной подготовки: дис. ... доктора пед. наук. : 13.00.01 / Плужник Ирина Ленаровна. – Тюмень, 2000. – 335 с.

13. Сафонова В. В. Методика обучения иностранным языкам. Языковая педагогика в схемах и таблицах. Тема : Социокультурные аспекты современного языкового образования // Методические тетради / Виктория Викторовна Сафонова. – [3-е изд.] – М. : Еврошкола, 2008. – 80 с.

14. Черниш В. В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англomовної компетенції в говорінні: : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Черниш Валентина Василівна. – К., 2015. – 622 с.

15. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе : [учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов] / Сергей Филиппович Шатилов. — Л. : Просвещение, 1986. — 223 с.

16. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 слов / Анатолий Николаевич Щукин. – М. : Астрель : АСТ : Хранитель, 2007. – 746 с.

17. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика : [учеб. пособ. для препод. и студ.] / Анатолий Николаевич Щукин. – М. : Филоматис, 2004. – 416 с.

18. Richards J. C. Approaches and Methods in Language Teaching: A Description and Analysis / Jack C. Richards, T. Rodgers. – Cambridge : Cambridge University Press, 1991. – 270 p.

Бабьюк О. В.

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМИРОВАНИЯ
ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ В МОНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ БУДУЩИХ
СПЕЦИАЛИСТОВ СФЕРЫ ТУРИЗМА

В статье определены дидактические предпосылки формирования профессионально ориентированной англоязычной компетентности в монологической речи будущих специалистов сферы туризма. Установлено, что формирование указанной компетентности должно основываться на идеях личностно ориентированного, компетентностного и профессионально ориентированного подходов. Обосновано, что в процессе обучения нужно учитывать дидактические (наглядности, сознательности, творчества, активности, систематичности и последовательности, развивающего обучения, научности, учета индивидуальности студентов, доступности), общие методические (коммуникативности, доминирующей роли упражнений, автономии, автентичности), специальные методические (дифференциации и интеграции формирования профессионально ориентированной англоязычной компетентности в монологической речи будущих специалистов сферы туризма, интеграции с дисциплинами специальности) принципы.

Ключевые слова: дидактические предпосылки, профессионально ориентированная англоязычная компетентность в монологической речи, будущие специалисты сферы туризма, подходы, принципы.

Babiuk O. V.

DIDACTIC PRECONDITIONS OF TEACHING STUDENTS MAJORING IN
TOURISM ESP SPEECH PRODUCTION

The didactic preconditions of teaching students majoring in tourism ESP speech production have been analyzed and determined in the article. The investigation showed that teaching students majoring in tourism ESP speech production should be based on the ideas of learner centered, communicative and professional oriented approaches, which are analyzed in the article. The main principles that should be taken into account have been grounded in the article. Among them the following have been distinguished: didactic which are general and promote the efficiency of teaching and learning (use of visual aids, consciousness, creativity, students active participation, systematic character and consistency, developing learning and teaching, scientific character, individual approach, comprehensibility), general methodological (communicative character, dominance of exercises, autonomy, authenticity), special methodological that consider peculiarities of the subject and object of the investigation (differentiation and integration of forming ESP speech production competence with other components of communicative competence (linguistic, linguosociocultural, strategic, competences in reading, writing, listening and interaction), integration of teaching ESP speech production with major subjects). The structure of ESP speech production competence (declarative, procedural knowledge, skills) has been analyzed in the article. Further research should focus on contents of teaching students majoring in tourism ESP speech production, developing a subsystem of exercises.

Key words: *didactic preconditions, ESP speech production teaching, students majoring in tourism, approaches, principles.*

Баб'юк Оксана Василівна – викладач англійської мови Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола.

babiuk.oksana@gmail.com

0973187500